

⁸ Voltak olyan időszakok, amikor Moldva és Erdély közt vámmentesen lehetett a marhákat áthajtani.

⁹ A bányabérlő Fuggerek a Magyar Királyságban újték nagyban a marhacsempészést, nem egyszer valóságos csatát vívva az államhatalom képviselőivel.

¹⁰ A Gyergyószentmiklóstól északra eső Piricske-tetőn mostanság kutatják a régészek az egykori harmincadhely épületmaradványait...

¹¹ Ezzel nem vonom kétségbe a kiváló szürkemarhák évszázados magyar tenyésztését és kiviteli sikerüket, csak azt jelzem, hogy ez nem volt annyira kizárólagos nemzeti sajátosságunk, mint ahogy azt a közvélekedés tartja. Marhakereskedő örmény eleink értehetően nem törekedtek az általuk Erdélyből kihajtott marhák netáni moldvai eredetét híresztelni!

¹² Ezek az útvonalak sokhelyütt más (például sószállító) útvonalakkal azonos nyomon futottak. Pár éve érdekes újraelészési kísérletről röppent fel egy hír: „három német, öt osztrák és négy magyar Leader csoport együttműködési megállapodást írt alá az »Európa jelentős kulturális és kereskedelmi útvonala, a marha hajtó út megismertetése« címmel”. Vajha eredményre vezetne!

¹³ SIENKIEWICZ regényei, a *Tűzzel vassal*, és a *Vízözön*

egyaránt az egykor volt lengyel-litván nagyfejedelemségben, részben a minket érdeklő Moldva területén, éppen a szóban forgó korszakban játszódnak, és egyáltalán nem békés vidéket mutatnak!

¹⁴ A kialakuló állandó katonaság nem csak irtatlan mennyiségű húst igényelt, hanem korlátlanul fogyasztotta a marhák bőrét (csizma, nyereg, szj...), szaruját (gombok, lőporszaruk), és csontját (enyv, csontliszt...)

¹⁵ 1771-ben a brassói magyar evangélikus lelkész a szószékről közhírré tette a magas hatóságok rendelkezéseit: „Az Oláh-országokban az hadakozás még durván (= tartván), az idevaló marháknak oda-való behajtások legeltetés vagy teelés végett tilalmaztatik, és ha azokban kárt fogna valaki vallani, annak bonificatiója éppen denegáltatik (= kártérítési igénye elutasítatik)”.

¹⁶ Az erzsébetvárosi Lukácsok közt ugyan a XIX. századtól igen gyakori volt az erdélyi örmény famíliáknál kedvelt gyógyszerészi/patikusi foglalkozás is (közülük több nemzedéken keresztülélően legalább tizenkét patikusról tudunk), ezek azonban inkább egyéni sikerek voltak, és nem sorolhatók a nagyvállalkozói tőkebefektetési próbálkozások közé...

A XX. század bő kétharmadát végigfényképező, a doni fronton haditudósítóként dolgozó, az '56-os eseményeket megörökítő, a Budapestet városvédőként dokumentáló, a Krisztinavárosi Budai Gyermekfotó műterem portréfotósa, a szenvedélyes ország- és természetjáró dr. Szentpétery Tibor munkásságát és életútját bemutató, a Klebelsberg Kultúrkúriában (1028 Budapest, Tempom utca 2-10.) 2013. április 20-án elhangzott emlékülés előadásait folyamatosan közöljük.

Karlócai Miklós

Dr. Szentpétery Tibor: a turista és barát

Az az érzésem, mintha Tibor bácsi ott ülne a hátsó sorokban, s bajsza alatt mosolyogva, szemével huncutul hunyorítva jelezne: el szabad kezdeni.

Tisztelt egybegyűltek, bizonyára nem én vagyok a legalkalmasabb ember arra, hogy Tibor bácsiról megemlékezzék. De Márti engem kért meg, s aki ismeri őt, az tudja, hogy neki nem lehet ellenállni.

Kivételes emberről emlékezünk meg itt ma: jogász, haditudósító, fényképész, városvédő, turista, sportszervező, egyházfi – alig hihető, hogy egyetlen emberről van szó. Meg se próbálnék arra vállalkozni, hogy átfogó képet adjak erről az életműről. Inkább az embert, a szellemét szeretném felidézni, hogy élővé váljék azok számára is, akik nem ismerhették.

Tibor bácsit, mióta az eszemet tudom, ismertem. Mivel szüleim túratársaságába tartozott, sokat túráztunk együtt. Arra azonban, hogy ő volt a társaság alapítója és mozgatója, csak felnőtt fejjel jöttem rá. A kirándulásokon minden a helyén volt: találkozó, útvonal, menetrend, látnivalók. Hogy ez előkészítést, tervezést igényel, s egyáltalán nem magától értetődik, az csak akkor tűnt fel nekem, amikor más, kevésbé jólszervezett társaságokba kerültem. A háttérből irányította a dolgokat. Elmondta, mi a teendő, s a többiek követték. Nem utasított, hanem javaslatot tett: mi lenne ha, nem lenne így jobb, talán megpróbálhatnánk? Pontosan tudta, mi a jó, és mi a megengedhetetlen. Ha a társaságban rossz irányba indult egy beszélgetés, vagy vita bontakozott volna ki, nem beleszólt, hanem bedobott egy új, érdekes témát, melyre nem lehetett nem odafigyelni, s ezzel helyreállt a békesség.

Ez nem valami lagymatag sétatársaság volt: nagy távokat tettek meg, és gyorsan. Ezért nevezték magukat Taplósoknak: úgy mentek, mintha izzó tapló lett volna a fülükben. Például keresztül a Mátrán Siroktól Pásztóig rettentő kánikulában. Amikor a túra végén szembejött egy görögdinnyét áruló paraszt, Tibor bácsi megvette a legnagyobb dinnyét, és a 9 fős társaság pillanatok alatt elfogyasztotta. Éjjeli túra a Prédikálószékre, ott pokrócba burkolózva várni a napfelkeltét. És az első fénysugárnál gyönyörködni a pompás színekben, hallgatni és nézni a bogarak, a madarak, a nagyvadak ébredését. 5 nap a Zemplénben, egy elhagyott ház szénapadlásán töltve az éjszakákat. Ide menve történt 1955-ben az az eset, hogy Pálházára érve arra gondoltak, de jó lenne kisvasúttal utazni a 10 km-re lévő Rostálóig, hogy ne kelljen végigyalogolni a Kemence-patak völgyét. Személyszállítás viszont nem volt ezen a vonalon. Tibor bácsi bemegy a forgalmi irodába:

– Jó napot kívánok. Tudják, vagyunk itt néhányan kirándulók, és Rostálóhoz igyekszünk. Lenne rá valamilyen mód, hogy elvi-gyenek odáig?

– Nem.
– Szívesen várunk egy kicsit, ha indulna egy vonat.

– Nem.
– Meg is hálálnánk, ha felvinnének.

– Szó se lehet róla.
– Hát akkor: jó munkát kívánok!
Alig megy ki a házból, rohan utána egy mozdonyvezető:

– Várjon!
– Mégiscsak van vonat?
– Tudja, az a helyzet, hogy épp itt vannak a városból az ellenőrök. Menjenek csak tovább egy kicsit, jön mindjárt egy mozdony egy kocsi-val, és felviszi magukat.

– Mennyit kérnek ezért?
– Ha 100 Ft nem sok, akkor annyit.

Amíg a vonatra vártak, Tibor bácsi elmesélte az ott lézengő helyi embereknek, hogy mindjárt jön egy különvonat, így az 5 fős túratársasághoz még 15-en csatlakoztak. Ezután fejenként mindössze 5 forintért kényelmesen tudtak utazni.

A túratársaság nem csak túrázásból állt. Volt jelvényük, túranaplót vezettek, és pontozták a túrákat. Egy éjszakai túrán a társaság a csikóvályú Gyopár menedékházba igyekezett, de Tibor bácsi másodmagával a csobánkai Szentkútnál éjszakázott, mert az több pontot ért. Más alkalommal nagy Bakony-túra végén értek Márkóra, s egy kilométer hiányzott a százból. Hogy meglegyen a teljesítmény, még felmentek a dombra a Kálvária-kápolnához és vissza.

Túrázás és teljesítmény összekapcsolása: sokat foglalkozott ezzel a gondolat-tal. Ő szervezte az első magyar tájékoztatósi versenyt. A mai, sebességre összpontosító szemlélettel szemben nála a túrázás lel-

kületének megőrzése is számított, így aki túl gyorsan ért célba, attól is levontak pontokat. Később számtalan tájékoztatósi futóverseny rendezésében vett részt.

Kirándulásokon, társaságban ő volt a mókamester: sosem bántóan, hanem együttérzéssel tudott helyzetekre reagálni. Így állt a politikához is: nem politizált nyíltan, annál szívesebben mesélt politikai tartalmú vicceket:

Három autó ütközik: egy amerikai Buick, egy német Mercedes és egy magyar Trabant. Mindhárom autó körülbelül hasonlóan sérül. Kiszáll az amerikai, nézi az autóját, vakarja a fejét: húha, egy heti fizetésem. Kiszáll a német, nézi az autóját, vakarja a fejét: húha, egy havi fizetésem. Kiszáll a trabantos, nézi az autóját, vakarja a fejét: húha, egy évi fizetésem. Mire a másik kettő: úgy kell annak, aki ilyen drága autóval jár.

Ilyen volt ő mindig, 90 éves koráig megőrzött valamit a gyerekes kópéságból, a találó humorból, a világ vidám szemléléséből. Valószínűleg ezért lett jó fotós: másként, érdekesebben tudta látni a világot, mint a többség.

Nagyon szerette a hegyeket. Nem hegy-mászó volt, hanem túrázó. A túrázás nála a hazaszeretet megnyilvánulási formája. Ennek egyrészt erdélyi örmény gyökerei voltak: Ebesfalván éltek felmenői, akik Apafi rokonságban álltak. Másrészt Erdély visszacsatolása után Csíksomlyóra került katonatisztként, s ez lehetővé tette számára, hogy minden hétvégéjét a hegyekben töltsse. Gyalog, biciklin vagy lóháton ment. Módszeresen rózta a Kárpátok gerincét. Ez nem volt teljesen veszélytelen. Látott olyan lovat, melynek a medve megtépte a hátsó combját. Egyszer egy eszterna felé közeledett, s egész falka kutya támadta meg. Hiába csitították a pásztorok, a kutya nem tángítottak, s az egyik beleharapott Tibor bácsi ülepé-

be. Nagy szerencséjére ott volt az irattárcája, így abba mélyedtek a fogak. A kiszakadt nadrágon kívül nagyobb baj nem történt.

Ismerjük a népmesei motívumot: a győztes a királytól annyi földet kap, amennyit egy nap alatt körbe tud járni. Tibor bácsi ugyanezt tette a Kárpát-medencével, ha nem is egy nap alatt. Hogy mennyire fontos volt számára ez a körbejárás, azt az mutatja, hogy a saját maga által készített emléktábláján ez áll:

DR. SZENTPÉTERY TIBOR
emlékére, aki
ORSOVÁTÓL – DÉVÉNYIG
végigjárta a Kárpátok gerincének
kétezres sziklaösvényeit

A hegyek szeretetét igyekezett továbbadni a következő generációnak. Minket Talpasoknak nevezett. Együtt túráztunk, mesélt nekünk, anekdotázott, esti tábortűzeknél mulattunk. Úgy éreztük, végig tudnánk énekelni az éjszakát népdalokkal anélkül, hogy ismételnünk kellene. A mi gyerekeink a Tappancsok. Évente egyszer-kétszer most is összejövünk, s visszük tovább Tibor bácsi szellemében a természet szeretetét, a közöség, a baráti társaság fontosságát.

A vallás, az örménység és az erdélyi gyökerek szorosan összefonódtak benne. Ez adott tartást a nehéz időkben. Élete végéig, még félig mozgásképtelenül is, hacsak tette, elment templomba, és örömmel beszélgetett velünk. Akkor láttam, hogy saját dolgairól, bajairól is kívülről tud beszámolni. Elmesélte, hogyan tudta meg egy barátjától titokban, hogy a boltját államosítani fogják, és erre föl, megelőzendő a problémákat, egy éjszaka alatt önkéntesen felszámolta az üzletet. Beszélt élete nehéz perceiről, családi tragédiákról, saját lába elvesztéséről. Régóta gyengülő lába egy-

szere üszkösödni kezdett, s anélkül, hogy a helyzetet alaposan végiggondolhatta volna, már a múltban feküdt. A műtét utáni napokban apátiába süllyedt: mi értelme volt az egészsnek, hagyták volna inkább meghalni, fél lábbal nem élet az élet. Aztán bekerült a budakeszi Rehabilitációs Intézetbe. Katasztrófális körülmények, egyetlen WC a folyosó végén az alig mozgóképes betegek tömegének. A mellette lévő ágyon egy 32 éves, 2 gyerekes fiatalember feküdt. Mindkét lábát elvesztette. Ekkor döbbsent rá Tibor bácsi: mi panaszodnivalója lehet neki a 85 évével és megmaradt lábával? Visszatért az életkedve, s még 5 éven át rendezhetett kiállításokat, rendszerezte hatalmas anyagát.

A munka, az összeszedett munka volt élete alapeleme. Hihetetlen szorgalommal végezte mindazt, amibe belekezdett. A katalógus, ahogy a filmtekerceit nyilvántartotta, megfelel egy mai dupla indexű fájlserverezésnek, melyről ilyen formában nyilván nem volt fogalma, de intuitív módon ráért arra, ami évtizedekkel később a számítástechnikában mint hatékony keresési mód vált általánossá.

Fényképezni, az egy dolog. Utána bevonulni a sötétkamrába, csíkmásolatot készíteni vagy kidolgozni a képeket, az egy másik. Összeállítani egy albumot a képekből, az egy harmadik. Az album alapján összeírt megrendeléseket kinagyítani, az egy negyedik. És mindezt rendszerezve nyilvántartani, az egy ötödik. Tibor bácsi életének alapciklusa volt ez a tevékenység. Volt lehetőségem néhány alkalommal nézni, hogyan dolgozik. Nem volt külön sötétkamrája: a konyhát elsötétítette, ott állította fel a nagytárgépet, s ott hívta elő a képeit.

A fotósnak mindent szabad, mondta. Még a Lánchíd budai hídfőjénél lévő, vörös csillagot ábrázoló virágágyáshoz is be szabad

mennie a rendőr szeme láttára, ha kamera van a kezében.

Családi fotósunk volt, minden évben jött fényképezni minket. Annak idején persze nem voltunk ezért lelkesek, díszbe öltözni, fegyelmelmeztetetten ülni, mindezt mamánk kedvéért, de manapság nézve a fényképeket látjuk, mekkora érték, hogy ezek akkor elkészültek.

Egyik utolsó élménye: felhívta őt egy középkorú nő, hogy ő-e az a Szentpétery Tibor, akinek gyerekfotó üzlete volt a Krisztina körúton. A hölgy Amerikában él: egészen kislány volt, amikor meghaltak a szülei. Ő kikerült Svájcba, majd Amerikába. Azóta se járt Magyarországon. Szüleiről jóformán semmi emléke sincs. Arra viszont emlékszik, hogy egyszer az egész család kivonult fényképezkedni, s valahogy megmaradt benne a Szentpétery név. Nem lehetséges, hogy valahol megvannak az akkor készült képek? Tibor bácsi meghívta magához a hölgyet, s pillanatok alatt előszedte a negyvenes években készült filmtekerceset. A hölgy majdnem elájult örömben: ezek az egyetlen létező fényképek a szüleiről. Tibor bácsi, szokásával ellentétben, neki ajánlódta az egész negatívot, mondván, neki már nem lesz erre szüksége. Olyan meghatótsággal mesélte nekem e történetet, mint ha élete egyik nagy tette lenne. Ez a tekerics sajnos hiányozni fog a létrejövő gyűjteményből, de azt hiszem, ezt nevezhetjük úgy, hogy örömteli hiány.

Utolsó találkozásunkkor rám bízott két gyönyörű, nagyalakú, fényképekkel teli hegyászó könyvet azzal a megbízással, hogy őrizzem, amíg nem találok számukra megítélés szerinti megfelelő helyet. Úgy gondolom, ha létrejön az emlékház a hagyatékok ápolására, e könyveknek méltó helyük lesz ott.

Folytatjuk